

הלכות שבת סימן רם

רס דיני הכנסת שבת, ובו ב' סעיפים:

א שבת כ"ה מהא דרבי יהודה בר אלעאי ב מרדכי שם ושפליה הלגט ג כל-בו

א [*] (א) **מצוה (ב) לרחץ הגה (ג) *כל גופו, ואם אי אפשר לו לרחץ (טור) פניו ידיו (ד) ורגליו *בחמין (ה) בערב-שבת. (ו) מצוה *להחף הראש ויולגלח (ז) [ג] הצפרנים (ו) בערב-שבת:

באר היטב

(ב) לרחץ. אחד אנשים ואחד נשים: (ג) הצפרנים. כתב בצנאת ר"י חסיד שלא לטל הצפרנים ולא לגלח ב"ח. וכתב כנה"ג: אפלו אם חל ר"ח בע"ש אין להסתפר מפני סכנה, ויש להסתפר ביום ה' שלפניו, ועין שם בסימן תצג ס"ג. ובמג"מ במשלי כתב שאין לקח צפרני הידים והרגלים ביום אחר, ואין לקח אלא בע"ש או בעי"ט. והנכון שיקח מן הרגלים ביום ה' ומן הידים ביום ו' ובשאר ימים אין לקח כלל. ומט"מ כתב בשם ס' הגן שלא לטלן ביום ה' מפני שגדליו בשבת, וכתב הט"ו דלפ"ז גם בגלות שערות אין לעשות ביום ה', ע"ש; ואינו מכרח, דהא אנשי משמר היו מסתפרין ביום ה', ועוד, אמאי הפלך מסתפר בכל יום הא אין לו שער, עין י"ו [והטעם, דקדם החטא של אדם הראשון היה מלבושו צפון, וכשחטא המלבוש לכף מה שנשאר מהם יש לחש לענש בו האשה, תולעת-יעקב]:

שערי תשובה

[*] מצוה לרחץ כו'. וכתב במח"ב בשם האר"י ו"ל שמנהגו לרחץ תחלה פניו ואח"כ ידיו ואח"כ רגליו, פסדו האמור דוקא, דלא כמו שיש רוחצין הידים ואח"כ הפנים, ע"ש: [ג] הצפרנים. עין בה"ט. ובמח"ב כתב שאף שכל האחרונים כתבו דברי המג"מ שלא לקח צפרני ידיו ורגליו ביום אחר, אין לחש לזה, דבסדר הפנוות ממהר"ש ויטל שהעתיק משהרת יד הקדוש מר אביו מהר"ח ו"ל כתב שרבנו האר"י ו"ל יום הששי היה נוטל צפרני ידיו ורגליו כו', ע"ש. ולענין נטילת צפרנים בע"ש בחוה"מ עין לקמן סי' תקלב, ומבאר שם דבשורת נ"ש מתיר למי שרגליו בע"ש, ועין בגי' דמס"ס בה בצירוף עוד מצוה גוררת מצוה, שלא יהיה חציצה בנטי, כמ"ש בש"ל"ה להזכיר ע"ז וכמ"ש יד-אהרן ובשכנה"ג. השורף צפרניו חסיד, קורבן צדיק, זורקן רשע, נדה נחפשו ממנו ולא נשאר ממנו רק צפרנים, ומאחר שהאשה גרמה שנתפשט

משנה ברורה

אכל בתכשיל קר לגמרי, אפלו קדם שהסק אסור אפלו לסמך כי אם על-ידי אינו-יהודי קדם שהסק, ולאחר שהסק אפלו על-ידי אינו-יהודי אסור, דיש בזה חשש בשול. ולצורך חולה שאין בו סכנה או לצורך קטן שאין לו מה לאכל, מתר לחמם על-ידי אינו-יהודי אפלו בתוך התנור. ודבר שאין בו רטב, אפלו קר, כחם דמי, דבדבר יבש שנוצטען קימא לן דאין בשול אחר בשול. ופרות חייז, אף שגאכלים כף, וכן מיני משקין, דינם בתכשיל שיש בו רטב ונוצטען לגמרי דשיך בהם בשול. ולתן דבר-מה על הקדרה הקבוע בתנור, דינו כמו על התנור וכתוף הקאכלי"ן¹. ולתת לתוף המים שבקדרה היא קנחן עם משקין, פשיטא דאסור. וישראל אסור לתן מים לתוף הקדרה היא בשבת אפלו קדם שהסק, אף אם נתנם האינו-יהודי קדם שהסק שרי להנות מהם. גם בערב-שבת סמוך לחשכה אסור לישראל לתן שם מים לתוף הקדרה היא פשהקא אז, אלא-אם-כן שיוכלו להתחמם פחצי חמם מבעוד יום. ובשעת הדחק, ששכח לתן מקדם וירא שמתה תקוע הקדרה מהחם, אפשר שיש להקל, אף שיזרה לתן על-פלפנים קדם שקיעת החמה, וכמו שכתבתי בסוף סימן רנד, עין שם. אסור לכרוף בשבת קדרה עם מאכל חם בכרים וכסתות אם הוא תחלת הטמנה, אכל חזרה מתר. וכל זה דוקא אם הוא באותה קדרה שנתפשל בה, אכל אם פנה לקדרה אחרת מתר לכרוף הקדרה היא:

באור הלכה

* מצוה וכו'. ומשמע בגמרא דאפלו מי שתורתו אמינותו יש לו לבטל כדי לקיים רחיצה בחמין, דמביא שם בגמרא מרבי יהודה בר אלעאי, אף שם בדידה לא נזכר כי אם פניו ידיו ורגליו: * כל גופו. עין באליה רבה שפסקה בדין הטור. ונראה לי דאם לא השיג בבית-המרחץ מים חמין רק מועטין, מוטב שיחץ בהן פניו ידיו ורגליו, דהוא מבאר בגמרא בהדיא: * בחמין. ובפשוטין יש לעין, כיון דבגמרא נזכר חמין, ופשוטין אין בכלל זה, וכמו שהביא בשערי-תשובה לקמן בסימן שכו לענין אסור רחיצה בחמין בשם הנודע ביהודה, אף על ההיא דהנודע ביהודה גופא יש לעין הרבה, וכמו שכתבנו שם, אכל בצונן בודאי לא יצא בזה ידי המצוה. אף אם לאחר שנשתטף בצונן נתחמם היטב על-ידי הקל הוצה שהעלה על עצמו, לכאורה הוא בכלל רחיצה בחמין, וראיה ממה דאיתא לקמן בסימן שכו סעיף ד דלא ישתטף אדם בצונן ויתחמם כנגד המדורה וכו', ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין; ואפשר דשם מפני שהוא להתחמם ולא להקל: * לחף הראש. בב"ח העתיק 'בחמין', ובאמת לא נזכר חמין בהפוסקים, ובכל מידי דמנהיג למחף הראש סגי, ובזמן הגמרא היה דורס על-ידי איזו נטר וכדומה, וכדאיתא בשבת נ' עמוד ב ב"ש" דבור המתחיל 'חופף', עין שם:

א (א) מצוה וכו'. מפני כבוד השבת. ומפל מקום (ב) אין זה חובה גמורה, והמקומה מקבל עליה שכן, ושאינו מקומה (ג) אינו נענש עליה. ומאד יש לזהר שלא יבוא על-ידי מצות הרחיצה לחשש חלול שבת, ובצעונותינו הרבים הרבה נכשלין בזה בימי התרף פשהימים קצרים, שיושבין כמעט עד שחשכה; ואף אם גמר את עצם הרחיצה בהתר, גם-כן מנדמן אסור לידו, שפעמים הוא סורק את ראשו בסוף, שהיא מלאכה דאורייתא, בשבת. גם מצוי שאחר גמר כל הפעולות סוחט האלונטית מהמים שנבלע בו, והוא בכלל מכבס, וכמו שביאר לקמן בסימן שכו. וראוי לכל מי שנוגע יראת השם בלבו למנוע את העם מזה, וזכות הרבים יהיה תלוי בו, וגם כדי שלא יתפשט חס ושלום בעונם, וכידוע מאמר חז"ל: כל מי שיש לו למחות באנשי-ביתו ואינו מוחה, נתפס בעון אנשי-עירו: (ב) לרחץ. וגם (ג) על הנשים שיש מצות רחיצה. ובימי התרף שהימים קצרים ואין להם פנאי, יקנימו מצות הרחיצה בפניהם וידיהם, ואף לאנשים די בזה כשאין להם פנאי. ועין באליה רבה: (ג) כל גופו. הינו (ד) בחמין: (ד) ורגליו. וכעת אין נוהגין לזהר בזה, ואפשר דדוקא במדינותיהם שהיו רגילין לילך יחף וירכו לרחץ במים מפני האבק והעפר, מה שאין פן במדינותינו, וכעין זה כתב הפרי-מגדים לעיל בסימן ד באשלא-אברהם סעיף-קטן א, עין שם: (ה) בערב-שבת. והוא הדין בכל זה בערב-יום-טוב, אכל ביום חמישי לא הגוי יקרה דשבת, (ו) אלא-אם-כן אי אפשר לו לרחץ בערב-שבת, אז כל כמה דמקרב לשבת טפי מעלי, וכן לענין להסתפר: (ו) בערב-שבת. וביום חמישי מקפידין שלא לטלן, מפני שהצפרנים מתחילין לחזר ולצמח ביום שלישי לגיוחו, (ז) ואם-כן אין זה תקון כבוד שבת שחזר לצאת. יש שכתבו שלא לקח צפרני הידים ורגלים ביום אחר, ואין לקח אלא בערב-שבת או בערב-יום-טוב, והנכון שיקח מן הרגלים ביום חמישי ומן הידים ביום ששי [מ"א]. איתא בגמרא: השורף צפרנים חסיד, קורבן צדיק, זורקן רשע, שמתעבר עליהן אשה מעברת ותפיל. ולכן בבית-המדרש דלא שכיחי נשי, או בית-המרחץ שעשוי רק להרחצת האנשים לחוד, מתר לזרוק. גם איתא שם בגמרא, דאין בכחן להזיק רק בדיקתא דנפילי, אכל אי פניש להו פתר הכי ושודי להו לאבראי, לית לן בה. וכתב בפרישה סימן רמא: מפאן דאם חתף בביתו במקום דשכיחי נשי

שער הציון

(ב) גמרא: (ג) דרכי-משה: (א) עטרת-אבנים: (ד) דראית הטור הוא ממה דאיתא שם בגמרא: "נשיתי טובה" זו בית-המרחץ, וסבר דאשבת קאי, וכן משמע בחדושי מהר"ש"א ובבאור הגר"א, וסתם מרחץ הוא של חמין: (ו) רש"ל ואלהיה רבה וש"א: (ז) אלהיה רבה:

תרגום: 1 מין תנור חמום שהיו מעליו או בעל-דפנותיו כתיב-קבול.

הלכות שבת סימן רס רסא

באר הגולה לב

וספר תי עולם ד שבת ל"ד

הגה ואם היו שערות ראשו גדולות, מצנה (ז) לגלחן (א"ז פ' אלו מגלחין). וכשנטול צפרניו (ח) לא יטל אותן כסדרן, ויתחיל בשמאל (ג) בקמיצה ובכמין באצבע; וסימן לזה: דבהג"א בשמאלו ובדאג"ה בכמין (אבודרהם וספר המוסר): **ב** יכשיהיה (ט) סמוך לחשכה ישאל לאנשי ביתו (י) בלשון רפה (יא) עשרתם, (ד) (יב) ערבתם, [*] (יג) הפרשתם חלה, ויאמר להם (יד) הדליקו את הנר: ובמקום שאין מעשרין אין צריך לומר 'עשרתם' (טו):

רסא זמן הדלקת הנרות לשבת, ובו ד' סעיפים:

א *ספק חשכה, והוא (א) (א) *בין השמשות (והינו כפי שיעור הלוח שלשת רבעי מיל (ב) אחר שקיעת החמה (טו) בסימן רצ"ג וכדלקמן ס"ס ב'), ושעור מיל הוא שלישי שעה פחות חלק שלשים), (ג) אין מעשרין (ד) את הנדאי, (ז) (ה) *ואין מטבילין *את הכלים, (ו) *ואין מדליקין את הנרות, (ז) ואין מערבין

שערי תשובה

דמתר אף בלא שנוי, ע"ש: [*] הפרשתם חלה. ואם שכח להפריש חלה בע"ש וע"פ בשבת, עז ללקמן בסימן תקו במג"א שם כיצד יעשה, ועזן בפמ"א ח"ב סימן צו:

(א) בין השמשות. ואם נסתפק אם הוא בין השמשות, אסור, ב"ח: (ב) *ואין מטבילין. ואם הוא צריך לו לשבת ואין לו אחר, יכול להטביל בין השמשות. אלא שיש ה"ת אחר, לתנו לאינו יהודי במתנה, או על ידי הערמה, כגון ששואב מים כפי לשותת בו, ט"ז. ועזן ב"ד סימן קכ סעיף טז:

באור הלכה

* בין השמשות. עזן משנה ברורה סעיף קטן א. ולא הוי ספק ספקא, דספק חסרון ידיעה אינו נכנס כלל בגדר ספק [נאפלו לענין מעשר דהוא דרבנן, וכל שכן לענין הדלקה, כן כתב הפריימג'ים], מה שאין כן בין השמשות דהוא ספק לכל העולם [אחרונים]. ועוד נראה לי דמשום הכי לא הוי ספק, דהוא משם אחד, ספק יום ספק ילדה: * ואין מטבילין וכו'. עזן במשנה ברורה שכתבתי דאם הוא צריך לשבת וכו'. והנה בתשובת שאגת אריה סימן נו חזקה להחמיר בכלי מתכות אף בין השמשות, ואין דבריו מוכרחים שם, וכן כל האחרונים לא חלקו בזה: * את הכלים. עזן במשנה ברורה. ועוד אפשר לומר דאורייתא לענין כלים טמאים בלחוד, ואתא לאשמעינן בזה דכהיום גם כן חל גזרת חכמים דאסור להטביל כלים טמאים בלחוד, אף דהיום אין נראה כמתקן, שאין טמאה וטהרה נוהג עתה, ומה תקוה יש בהטבילה, ונאפלו הכי אסור משום דבר שבמנון צריך מנון אחר להפירי, עזן ביצה ה' עמוד א, ומישב בזה קשית העלת המיד, עזן שם: * ואין מדליקין. עזן במשנה ברורה

באר היטב

(ג) בקמיצה. והא"י ז"ל היה מלעיג ע"ו ולא היה חושש לקף, הפננות, וכ"כ בתשב"ץ. מיהו יש לזהר לכתחלה, מ"א: (ד) ערבתם. וכתב ב"ח דעקשו שנוהגין לערב ערובי חצרות בעד כל השנה א"צ לומר ערבתם:

(ה) בין השמשות. ואם נסתפק אם הוא בין השמשות, אסור, ב"ח: (ב) *ואין מטבילין. ואם הוא צריך לו לשבת ואין לו אחר, יכול להטביל בין השמשות. אלא שיש ה"ת אחר, לתנו לאינו יהודי במתנה, או על ידי הערמה, כגון ששואב מים כפי לשותת בו, ט"ז. ועזן ב"ד סימן קכ סעיף טז:

משנה ברורה

ונפל מידו קצת צפרניו, וכבד אותו המקום ויזיזו ממקומו ושוב לית לן בה. והאליה רפה כתב, דאפשר דדוקא כשהשליכן חוץ לחדר הוי שנוי מקום. ויש לטל הידים אחר גלות הצפרנים, וכדלעיל בסימן ד: (ז) לגלחן. בתער או במספריים. והטעם, (י) כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מגול. יש מקומות (ט) שאין מגלחין ואין נוטלין צפרנים בראשיהם אפלו חל ביום ערב שבת קדש, כי כן צוה רבנו יהודה קסיד: (ח) לא יטל וכו'. בתשב"ץ כתוב שמהר"ם לא דקדק בזה, וכן פתבו על הא"י, מכל מקום יש לזהר לכתחלה [מ"א]: **ב** (ט) סמוך לחשכה. הינו, קדם בין השמשות בעוד נדאי יום, ושיהיה בו עוד שהות להוסיף מחל על הקדש; והטעם שמאחר מלשאל עד עתה, (ט) כדי שלא יפשעו ויאמרו עדין יש שהות: (י) בלשון רפה. כי היכי (י) דלקבלו מנה. ולעולם אל ישיל אדם

אימה יתרה בתוך ביתו, שמתוך הנראה הם מחללין שבת ומאכילין לאדם דבר האסור לו ובאין לידי פמה עברות: (יא) עשרתם וכו'. דכל הגי אין יכול לעשותם אחר כך בשבת, לקף יזרו אודותם בערב שבת: (יב) ערבתם. ובמקומות (יא) שאין דרך להניח ערובי חצרות כי אם מערב פסח לערב פסח, וגם ערובי תחומין אין דרכו להניח, אין צריך לומר זה: (יג) הפרשתם חלה. וקצת אין נוהגין לשאל זה, ועזן בתשובת פנסת יחזקאל סימן כג שכתב טעם לזה, אף בערב פסח בנדאי צריך לשאל, ואם חל בשבת צריך לשאל בערב שבת, עזן שם: (יד) הדליקו וכו'. בפמ"ח פחת הה"א בלשון צווי, דאין שיף שאלה, דהא רואה שלא הדלק [רש"י]. והוא הדין (טז) שיהיה שייפסקו מלעשות מלאכה; (יג) ואם הוא אז בבית המדרש או במקום אחר, צריך לשלח אחר שיהיה לזה:

א (א) *בין השמשות. ואם נסתפק (א) אם הגיע הזמן לבין השמשות, גם כן אסור: (ב) אחר שקיעת החמה. הינו אחר סוף שקיעה, דלבעת התוספות והשלחן ערוף נמשך מתחלת השקיעה עד סופה יותר משלשה מילין, וכדלקמן בסעיף ב, ואחר כך מתחיל הזמן דבין השמשות. ועזן לקמן במשנה ברורה סעיף קטן כ: (ג) אין מעשרין. אפלו (ג) במעשר פרות דהוי דרבנן: (ד) את הנדאי. דהוי לה כמתקן, והוא הדין (ג) שאסור להפריש חלה אף בחוץ לארץ. ודמור חלת חוץ לארץ יותר ממעשר, דלענין מעשר אם אין לו מה יאכל בשבת, תו הוי לצרף מצנה, וקנימא לן דלא גזרו על שבות בין השמשות לצרף מצנה, וכמו שפסק לקמה, ולענין חלה (ד) יש להחמיר בכל גוני, שהרי חלת חוץ לארץ יכול לאכל בלא הפרשת חלה ולשיר מעט עד אחר שבת ולהפריש מן המשיר. ולכן (ה) כשחל שבת בערב פסח ולא הפריש חלה מהמצה בערב שבת מבעוד יום, מתר להפריש אף בערב שבת בין השמשות, דאי אפשר לאכל ולשיר חתיכה מכל מצה, והוא הדין אם לא הפריש חלה מבעוד יום מהלחם חמץ שיאכל בפקר בשבת: (ה) *ואין מטבילין וכו'. המחבר העתיק לשון המשנה [שבת ל"ד] אף שאין נוהג עתה, (ו) דהמשנה אורייתא לענין להטביל כלים טמאים מזה, משום דנפקא מנה מזה דידון לענין טבילת כלים חדשים הנקחין מן האינדיהודי, לדעת האוסרים להטבילן בשבת, כדלקמן בסימן שכג סעיף ז, דאסור נמי לדידהו להטבילן בין השמשות, והטעם, (ז) משום דנראה כמתקן את הפלי, דעל ידי הטבילה מתר להשתמש בה, אף אם הוא צריך לשבת ואין לו אחר, (ח) יכול לטביל בין השמשות (ט) ולברך כדיו: (ו) *ואין מדליקין. בזה אסור אפלו לצרף מצנה, שיתבטל על ידיה מסעודת שבת וכי האי גוונא, דספקא דאורייתא הוא. ונאפלו בדיעבד אם הדליק או שעשה שאר איזה מלאכה בין השמשות, אסור להנות ממנה, כמו אם היה עושה אותה בשבת גופא דאסור אפלו אם עשה אותה בשוגג, וכמבאר בסימן שיח [פריימג'ים]. ועזן בבאור הלכה: (ז) *ואין מערבין

שער הציון

(י) אור זרוע: (ט) מגן אברהם: (ט) רש"י: (י) גמרא: (יא) אחרונים. ובהיום נמנעו מזה משום דדרך לפל בו פקין תולעים: (יב) מגן אברהם: (יג) מגן אברהם בסימן רסג סעיף קטן י, עזן שם: (ד) ב"ח ומגן אברהם: (ג) פריימג'ים: (א) מגן אברהם: (ז) עלת שבת ואליה רפה: (ט) אחרונים: (י) עזן בעלת שבת ופריימג'ים: (י) בית יוסף לקמן בסימן שכג, עזן שם: (ט) ט"ז ומגן אברהם. ועזן בפריימג'ים שמשמע מנה שבין השמשות טוב יותר שלא יחפש אחר עצות אחרות המבארות לקמן בסימן שכג סעיף ז ובהג"ה שם: (ט) פריימג'ים: